היסטאָרישע שריפטן I ווילנע 1929

עס איז ווייטער אַריבער אַ יאָר פערציק, און די ביידע אויסגאַבעס פון דער מעשה זיינען געוואָרן אַזאַ יקר-המציאות, אַז מען האָט זיי ניט געקאָנט אויפזוכן אַפילו דורך די בעסטע אַנטיקוואַריער. אין יאָר 1888 האָט שלום-עליכם געוואָלט איבערדרוקן די זעלטענע „מעשה גדולה" אין זיין „יודישער פאָלקס-ביבליאָטעק" און האָט דורך מיר געקראָגן אַ האַנטשריפטלעכע קאָפּיע פון די שפּעטערדיקע אויסגאַבעס, וואָס געפינען זיך אינעם אַזיאַטישן מוזיי אין פּעטערבורג. אָבער דענסטמאָל האָט שוין די צענזור ניט געוואָלט דורכלאָזן אַזאַ געפערלעכן דאָקומענט, און שלום-עליכם האָט זיך געמוזט באַנוגענען נאָר מיט עטלעכע אָפּגעקירצטע ציטאַטן פון דער „מעשה", און דאָס אויך מיט אַסך צענזור-השמטות, און האָט אינעם צווייטן באַנד פון דער „פאָלקס-ביבליאָטעק" געגעבן ה' סקאָמאַראָווסקיס אַרטיקל, אונטערן נאָמען: „די גזירה פון גאָנטא אין אוקראַינע" (פאָלקס-ביבליאָטעק", ב. 2; קיעוו 1889). אין עטלעכע יאָר אַרום האָט דער אָדעסער שרייבער דוד כהנא אָפּגעדרוקט טיילן פון דעם מעשה-ביכל לויטן ווילנער טעקסט, אונטערן טיטל „חרב גאָנטע", אין גור-לאַנדס-כּהנאס זאַמלבוך „לקורות הגזרות" (אָדעס, 1893, ז. 67—79), נאָר ער האָט אַרויסגעלאָזט די לאַנגע און זייער טיפּישע תּחינה מיט אירע היסטאָרישע עפּיזאָדן. און דערצו האָט די צענזור אויך דאָ פאַרדאָרבן דעם טעקסט: דער אָדעסער צענזאָר האָט אַפילו דאָס וואָרט „היידין" ניט דורכגעלאָזט, אפשר ווייל עס האָט דערמאָנט אָן די „היידאַמאַקן". עס זיינען אויך פאַראַן אין דעם „חרב גאָנטע" אַסך גרייזן.

אַזוי האָבן מיר ביז אַהער ניט געהאַט קיין פולשטענדיקן טעקסט פון דער „מעשה גדולה" — כמעט דעם איינציקן יידישן דאָקומענט צו דער געשיכטע פון „צווייטן חורבן", וואָס שטאַמט פון פאָלק און וואָס גיט צו זייער וויכטיקע זאַכן צו דעם שטאָף, וואָס מיר האָבן אין פּוילישע, אוקראַינישע און רוסישע קוועלן. איך האַלט פאַר נויטיק צו געבן דאָ די „מעשה גדולה", צונויפגעשטעלט נאָך אַלע דריי נוסחאות. צוערשט גייט די קורצע, האַלב-דייטשישע נוסחא פון יאָר 1783: דאָס איז דער טרוקענער קערן פון ווערק, דער סקעלעט. פון אים האָט ווייניקער געוואוסט. מיט אַ יאָר צוואַנציק צוריק האָט מיר דאָס זעלטן פיורדער ביכל צוגעשיקט דער באַוואוסטער ביבליאָפיל דר. יוסף כאַזאַנאָוויטש פון ביאַליסטאָק, און איך האָב געמאַכט פון אים אַ קאָפּיע. ווייטער גייען די צוויי נוסחאות פון סודילקאָוו און ווילנע אינאיינעם: דאָס איז שוין אַ סקעלעט, באַדעקט מיט הויט, מיט אָדערן און מוסקולן, באַלעבט מיט הייס בלוט און אָנגעזאַפּט מיט טרערן. איך גיב דאָס דאָ נאָך דער גענויער קאָפּיע פון ביידע אויסגאַבעס, וואָס געפינען זיך אין פּעטערבורגער אַזיאַטישן מוזיי (די קאָפּיע האָט מיר אין יאָר 1890 איבערגעגעבן שלום-עליכם, עליו השלום). אין איר זיינען די וואַריאַנטן פון איין אויסגאַבע און דער אַנדערער באַצייכנט אַזוי: סודילקאָווער וואַריאַנט — אין קיילעכדיקע קלאַמערן (), ווילנער — אין פּירקאַנטיקע [ ]. אַלע נוסחאות זיינען דאָ געדרוקט אָן שנויים אָדער פאַרקירצונגען, נאָר די פּונקטואַציע איז געשטעלט לויט די נייע כּללים, כּדי גרינגער צו מאַכן דאָס לייענען. אין דעם אַלטן האַלב-דייטשישן טעקסט האָב איך אין עטלעכע ערטער אַריינגעשטעלט אין קלאַמערן דערקלערונגען צו די גישט קלאָרע אויסדרוקן. היסטאָרישע באַמערקונגען צום טעקסט האָב איך געמאַכט זייער וועלטן.

פּעטערבורג, 18 יאַנואַר 1921

1. דער ערשטער נוסח

(אויסגאַבע פיורדא 1783)

מעשה גדולה מן ק"ק אומן במדינת אקריינא השייך לפולין הנעשה בשנת תק"ל לפ"ק *)

אקריינא גרעניצט מיט רוסין אונד טאטרייא.

דאַש ביכליין פון אומן אונד גאַנצין אקריינא זאָל איטליכר מענש לייאנין, אונד זאָל זיך צו הערצין נעהמן די גרויזי צרה װאָס גאָט צו גישיקט האַט אויף גאַנץ אוקריינא אין יאָר תק"ל: פיל שטעטי זיין נהרג וואָרדן דורך מיתות משונות אונד גרויזי יסורים. גאָט זאָל ווייטר אונש היטן פון אַלי בייזן אונד זאָל נקמות ווייזן אין די שונאים אונד זאָל אונז אויס דעם ביטרן גלות ערליזן במהרה בימינו אמן.

בשנת ב י ש ר א "ל הודעתיהו נאמנה לפ"ק.

די אורזאַך פון דען גאַנצין אוהן-גליק בשטעהיט אין דעם: בייא דער בימעלטי גרענץ האָבען אלי דען רוזישן גלויבן װעלכי גינענט װערדן יוונים, װעלכי גרוישע פיינד פון יהודים זיינין, װאָז ריבר (װאַריבער) יעדר צייט איין גרויש חיל האָט, מוזין אַכטונג געבן אויף דער גרענין פון אוקריינא אלז נור קיין איבר פאַל גשעהן זאָל. ענדליך טרעפט זיך דאַש חיל האָט פון דאָ אב רוקין גימוזט װעגן אייני מלחמה, װאַש צו מאן זי גי-

*) דאָ און ווייטער איינמאָל אין טעקסט איז אַ כראָנאָלאָגישער טעות: די מעשה איז געשען זומער יאָר תקכ"ח (1768) און ניט תק"ל (1770).

בראַכט האָט. דאָ קריגן בעז״ה די יוונים די גילעגנהייט אן איהר שונאים זיך נוקם זיין, אונד פאַנגין בעז״ה אן אונזער ישראל ממית צו זיין.

אל אלהי הרוחות לכל בשר.

אה גאָט ער-שעפר אַלי גימיהטר. וויא קענשטו צו זעהן די מענשין צו טייטין פיהרן. אַלז די שאפי צום שעכטין. דער אָנפאַנג וואהר אין ק״ק טויטוב 1). גינגן צווייא יודן ווייבר אויף דען פעלד צו פריא. דאָ זעהן זיא רוזישן בויארן אן רוקין (אנרוקען), ער שרעקין מעכ־טיג, לויפטן גלייך אין דער קהילה אונד רופטין מיט פאליר שטימי: אויז גאָטט ווילין (אום גאָטס ווילן), איר יהודים, די רוצחנים קומן יעצונט העך אונש פון אונזר גלויבין דת ישראל צי פארפיהרן. דענקט אן אונזר הייליגן גאָטט אונד זייט מקדש השם. אן אנפאַנג איהר קומן טיטן זיא גלייך פיר הונדרט נפשות פון ישראל. דער נאָך פאַר שפרייטין זיא זיך אין דיא הייזר אונד האָבין גיטויט מעהר אַלס פינף טויזנט נפשות פון ישראל. פיל וואָלטין זיך מיט געלט אויז לעזין. עז העלפט אַלז ניקש. ווער ניט לויפין האָט קענין, דען האָט עז דאָז לעבן גיקאָסט על קידוש השם. צום שוחט קומן זיא יושט, שטיט ער אין טלית און תפילין אונד טוט תפלה צו גאָטט; ווי זיא איהם וואָלין מימית זיין, נעמט ער זיין חליף אונד בעט זיא מיט זיין חליף איהם צו שעכטין. זי טעטין (טוען) עז, שעכטין איהם אונד זיין ווייב אונד קינד מיט זיין אייגן חליף. פון דאָ גינגן זיא לק״ק אומן. אויף די שטראַסי טיטן זיא מעהר אַלז פיר הונדרט וועגין מיט נפשות פון ישראל, וועלכי פון ק״ק טוטויב גילאָפין זיין נאָך ק״ק אומן אום זיך מציל צו זיין ביווייל איין חזקה 2) זעלט איזט.

ביום ב׳ ה׳ תמוז קומין זיא פאַר דיא שטאָט אומן אונד טיטן מעהר אַלז פיר הונדרט נפשות, וואז ניט מעהר אין די חזקת גילאַנגט זיינין. וויא די שטאט לייט זאָלכיז גיוואָר ווערדן, פייארין זי מיט קאנונין. וואָז-מיט (וואמיט) די שטאָט לייט זיא אוויניג פר טרייבטן. יונראל גאָנטי ימ״ש איינר פון די יוונים שרייבט איין בריב אן הויבט-מאַן מיט דיזן אין-הלט: „דעז בפעהל פון מיין רוסישי קייסרין 3) ווייזשטו וואהל איזט שטאַרק יהודים אום צו ברינגן. אַלז דען וואן דוא שוינט צווייא אודר דרייא וואָכין מנוחה האשט איך קומי דאָך אין דיא שטאָט דורך מיין גרויז חיל אונד לאזי (לאססע, לאז) קיין זעהל לעבן. וואן דוא מיר אָבר די שטאָט גלייך עפנען ווילשט,

1) טעטיעוו.

2) חזקה — פעסטונג פון דער שטאָט אומאַן; ווייטער אויך „חזקת״.

3) דער באוואוסטער געפעלשטער מאַניפעסט פון יעקאַטערינע דער וושער „Золотая Грамота״

שוועהר איך דיר קיין נוצרי ניקש צו טהון, נור אַליין די יהודים״. דער הויבטמאַן לאָזט זיך איבר רעדן אונד לאזט זי אריין. די ארמי יהודים הבן פון דען אַלין ניקש גיוויזט. גאָנטי ימ״ש רופט מיט הערשטר שטימי צו זיין חיל: שטאַרקט איין, מיר וואָלין אויז לעזן דען קאָרן אויז דען ווייצן.

יום ג׳ קאָמין זיא אין די שטאט. זיא שרייען אַללי די איינוואָניר. יהודים אונד נוצרים, אויך די פון פרעמדי לענדיר וואָס לק״ק אומן גילאָפין זיין אין דאָס חזקה זיך מציל צו זיין. שרייען אַללי אויש איר צרות, דאָש ווייל די וועלט שטיהט איז קיין זוא פיל יללה גיהערט וואָרדין, כמה אלפים יהודים זיין נהרג וואָרדין אין ק״ק אומן. אַללי קליינע קינדר בינדעט ער אין דער גאַסין אונד ליס זיא מיט פפערד צו טרעטין. איין בתולה וואהר דאָ, איהר שוינהייט וואהר צו זוכין אין דער וועלט. זיא וואָלטין זיא גערין מאנס זיין וואן נור ניט איר סדר וועהר אן איין יהודא זיך ניט מטמא צו זיין. ויא רעדין זיא אן, דאש זיא זיך מימר דת זיין זאָלי מיט אַלליר גוואַלד. זיא זאָגט אבר: מיין נשמה האָבי איך איבר ענטפערט צו גאָט, ברענגט מיך נור אום. זיא שאַרפין דאָס מעסיר פר איר אויגין אונד זאָגין: וואן די ניט פאָלגשט, צו שניידין מיר דיין פלייש מיט דיזען מעסיר. זיא ענטוואָרט אבר: איר אומה שפלה וטמאה, איר ווערט מיך דא-צו נישט ברענגין, אללש איך מימר דת זאל זיין חלילה. שעכט מיך נור, מאַכט מיט מיר וויא איר וועלט. זיא בינדין זיא אונד ווערפין זיא אין איין ברונע. זיא שטאַרבט.

די יהודים לויפין אַללי אין שויל שרייען און טוהן תפלה. וויא דיא שונאים אין דער שויל קומין פאַנגין דיא יהודים זיך אָן צו ווערין קענין זיא. איינר וואר היישין ר׳ ליב, דער ארוועקט זיך אונד נעמט דאָש שווערד איין שונא אויש דער האַנד אונד הרגית דאַ-מיט צוואנציג שונאים. דער אַנדיר וואהר ר׳ משה מוקר (מנקר?) שטאַרקט זיך אויך און טיטעט דריישיג שונאים, ענדליך זי קאנטין אין דער שויל ניט צו טרעטין, זי ברענגין אבר קנאָנין אונד שיסן אויף די שויל, עש ווירדין אין דער שויל כמה אלפים נפשות ישראל נהרג על קדוש השם. איין אשה וואהר ושמה ברייגלי, דיא פעריכט (פירכט) זיך וואן זי גיטיט ווירד מעכטין אירע קינדער גשמאד ווערין, נעמט זיא איר אייגני קינדר אונד טרענקט זיא צו טויט אין וואשיר.

דער גאָנטי ימ״ש וויא ער אין אומן קאם, ליס ער אויש רופן: די גרוישי סוחרים פון יהודים זאָללין נור געלט גנוג ברענגין, עש גשיכט קיין ניכטש. די סוחרים גלויבטין עש אונד געמין איר גאנץ עשירות אונד טראָ־גין עש אויף דאָש עצה הויז 4). ווי גאָנטי ימח״ש דאָש

4) שטאָט-ראַט, ראַט-הויז.

געלט וואהל גיהאַט האָט, ליס ער זי צום פענסטער אַרונטיר ווארפין. זי שטארבין אַללי: דער דרשין פון אומן גינג אין איין קעליר גאַנץ טיף אונטער די ערדי מיט פיל יהודים, אונד וואהרין מתפלל זיין צו גאָט דאָש ער זיא מציל זאָל זיין אין דען קעליר. עש ווירד אבר גלייך פר מסרת. די שונאים געהין אַריין אונד האַקין דען דרשין זיין קאָפּף ארונטיר אויף דער שוועל, אונד די איבריגי טיטין זיא עד אין מספר ואין סוף. פון דאָ גיהן זיא אין דש בית המדרש. וויא די יהודים דאָש זעהין, לויפין זיא אַללי אונד נעמין די ספרי תורות אויש דען היכל אונד שרייען אויך גריינין (?) צו גאָטט. די שונאים ימח"ש נעמין די ספר תורות אונד שפרייטין זיא אויף ערדי אונד טיטן דרויף כמה אלפים נפשות. דאָש בלוט איז גרינין איבר די שוועלין.

מי ראה כזאת, ווער האָט געהערט אָדר געזעהן דאָש גלייכן, יהודים זיין גישאָכטין גיוואָרין אַללש דיא שאפי, כמה אלפים ורבבות על קדוש השם. די קינדער פון ברוסט טרעטין די שונאים פאר מוטער אויגין. זיא שטעכטין קלייני קינדר אויף דער שפיסין לעבנדיגר הייט אונד טראנטין זיא אין דיא גאַסן. די הרוגים ווארפטין זיא אויש דער שטאָד אויף איין תחום שבת ווייט. הונד און חזירים שלעפטין זי הרום אין אַללי גאַסין. איר ליבע לייט, דענקט אמאָל די הריגה האָט גיוועהרט אַכט טאגי לאנג. דער רשע גאָנטי ימח"ש ליס אוישרופן: וועלכר נוצרי זיך אונטרשטיהט איין יהודי צו פערבערגין אין זיין הויז אחת דתו להמית. אַלזאָ ברענגטין די נוצרים יהודים צו שלעפין צו דער הריגה בעו"ה. עס איזט גאָר גיט מעגליך גנוג צו שרייבין פון דער גזרה בעו"ה.

ווי גאָנטי ימח"ש מיט די יהודים וואהל פערטיג וואהר, גיגג ער איבר דען הויפטמאַן וואש די שטאד אויף גמאַכט האָט אונד ליס איהן נאקנט אויש ציהען אונד טריב אַללי גשפעט מיט איהן. ער מוז דען גאנצין מאַרק הרום טאַנצין ערום וערי'. דער הויפטמאַן זאָגט: דו שוועהרשט יאָ דוא ווילשט מיך לעבן לאָזין, אונד איצונד בישטו עובר שבועה. גאָנטי ימח"ש אַנטוואָרט: ווייל דוא דיא יהודים עובר שבועה האָסט גיוועזין, בין איך מיט דיר אויך עובר שבועה. אונד ליס איהן טיטן.

פון אומן גיהען זיא נאָך ק"ק בעלטי (באַלטע), אין דיא טאטירשי גרעניץ, אונד האָבין איין הרג רב גיטהון. זי האָבין די טאָטירן משחד גיוועזין, דאָש זיא ניקש אן נעמן פר די יהודים זאָללטין. אין די קהלה קדושה באַלטי גשעהן אויך מיתות חמורות וואש ניט צו בשרייבין זיין, גלייך אין אומן.

בקיצר די יהודים ווישטין זיך גאָר קיין עצה. דיא בראָדיר יהודים אויך אַנדרי קהלות לאפין צום פולשין יונראל בראניצקי זכר לטוב אונד שרייען פר איהן, ער זאָל דאָך העלפין. ער אַנטוואָרט זיא פעריכט (פירכט) אייך ניקש, איך ווער זיא שוינד א קץ מאכין, זיא וועדין ווייטר ניט דער לעבין צו גיהן. דער חסיד בראניצקי, פולישיר אויך רוסשיר יונראל, שיקט עטליכי הונדרט מאן קאזאקין בערמה, זיא זאָלין זיך איבר געבין בייא דען רשע גאָנטי ימח"ש. זי טעטין עש אונד גיהן בערמה נאָך אומן אונד שטיהן צו דען גאָנטי ימח"ש און שוועהרין איהן צו העלפין צו טיטן וואש נוך מיגליך איזט פון די יהודים. דער רשע גאָנטי ימח"ש מאַכט זיך זעהר לוסטיג מיט די קאזאקין, פרעסין אונד זויפין, ער ווייזט זיא דיא אוצרות וואָש ער פון יהודים גנומן האָט. די קאזאקין אבר טרינקטין פאלש, ניט שיכר, דען גאָנטי (און ?) זיין חיל טרינקט זיך רעכט שיכר. בראניצקי מיט זיין חיל קאָמין אויך אן צו רוקין. דיא קאָזאַקין בנאַכריכטין דען חסיד בראניצקי. ער איבר פאַלט זיא פלאַץ (פלוצים) ופתאום אונד פאַנגט זיא אַללי לעבנדיג כמה וכמה אלפים. דאז עשירות און אוצרות נאם ער מיט זיך אונד פיהרט זיא גבונדין מיט ענוים קשים. די עלצטי אויך דען רשע גאָנטי ימ"ש בינדט ער מיט אייזורני קעטין. גאָנטי שרייט אונד וויינט: אח עז קעהרט מיר זא אויש געהין. איך האָב קיין רחמנות גיהאבט, קעהר מאן איבר מיך אויך קיין רחמנות האָבין. חסיד בראניצקי ליס צו-זאַם קומין פופצעהן הונדרט וועגין אונד פיהערט זיא לתפיסה. די רשעים אבר מאַכטין זיך גאָר ניכטש דראש. וויא זיא אין דיא תפיסה קאמן שרעקטין זיא מעכטיג ימח"ש, מאן פר שיקט זיא אין אַללי דערפיר צום הענגין, פונפצעהן אויף איין תלי'.

מיט דעם רשע גאָנטי אבר אונד זיין עלצטי מאַכט זיך דער חסיד בראניצקי איין גאַנץ גישפייז, ער ליס קאמן איין שאַרף-ריכטער פר איהן אונד ליס יהודים צו-זאַם רופין מכמה קהלות וישובים די נקמה צו זעהן. בראשון איז מאַן איהן מכבד מיט איין שטול, אונד מיט איין אייזרנען קאם רייסט מאַן זיין טרפה פלייש. איין אייזרנין קרוין גליד מען אין פייער אונד זעצט זיא אויף זיין קאָפּף. ער זיצט דאָ אַלש איין קיניג. לאהבין (לאבען, אָפּמינטערן) טוט מען איהן מיט אללר האגה, שמעקיט וואַסער אללש ער ניכט באַלד שטאַרבין זאָל. מען שניידעט זיין טרפה פלייש זאָ לאַנג ביז ער הינפעלד (פאלט) און שטערבט. דז גלייכין גשיכט זיין מיט ברידער אַללי עלצטי. מיר וועלין ווייטער ניקש שרייבן, אונד וועלין ביי דעם בלייבין:

שפוך חמתך על הגוים

גאָט האָט פאַרגאָסין זיין צאָרין אויף די שונאים, זיא צו שטראָפין מיט נגעים געגין דיא צרות פון אוקריינא און ק"ק אומן. כן יאבדו כל אויביך ה'. און מיר זאָלין זוכה זיין דען גואל צדק צו זעהן במהרה בימינו אמן.

2. דער צווייטער נוסח

(אויסגאַבעס : סודילקאָווער 1834 און ווילנער 1845.)

מעשה גדולה מן אומן ומן אוקריינאַ

דאָש ביכל פון אומן און אוקריינא זאָל איטליכר מענטש לייענען און זאָל גידיינקן, וואָש פאַר איין גרוישע צרה גאָט האָט גישיקט אויף אומן און אויף אוקריינא און אויף באַלטי און אויף אַנדרי שטעט. מען האָט גישלאָגין מיט מכות אַכזריות. דרום קער מען בעטין גאָט, אַז ער זאָל שוין מער קיין צרות ניט צו שיקין, און זאָל גיך באַלד איין נקמה טאָן אין אונזרי שונאים, און זאָל אונז גיך און באַלד (אויש לייזין אויש דעם ביטרן גלות) [פירין אין ירושלים אַריין] במהרה בימינו אמן.

אל אלהי הרוחות לכל בשר, דו בישט דער גאָט פון אַלי לייבר, ווי האָשטו גיקענט צו זעהן אַז מי האָט אום גיבראַכט מאַנין און ווייבר און קינדער. וואָש איז דאָש גיוועזין פאַר איין צרה, אַז אַזוי פיל יהודים האָבין זיך קיינר ניט גיקענט העלפין: דען עש איז אַריין גיקומען איין פוחז פון ק"ק טוטויב און איז אַריין גיקומען אין שטאָט אַריין און ער האָט אויסגיהרגת ביז פיר הונדרט נפשות, און דערנאָך האָבין זיך אַלי (פוחזים) היידין גינומען אויף די יהודים און האָבין אויסגיהרגת ביז פינף טויזינד נפשות. אַ טייל האָבין זיך גיוואָלט לייזין מיט געלט, נאָר זיי זאָלין לעבין בלייבין, אָבער עש האָט אַלץ ניט גיהאָלפין, נאָר ווער עש האָט גיקענט אַנטלויפין איז אַנטלאָפין.

די ערשטי איז גיוועזין איין אשה, איז גיגאַנגען גאַנץ פרי די בהמות טרייבין אין פעלד אַריין, האָט דער פוחז אין איר אַריין גישטאָכין. די אַנדרי איז גיוועזין איין קרעמערין; ווי זי האָט דאָש צו גיזעהען אַזוי איז זי [אַנטלאָפין] (גילאָפין) צו די יהודים און האָט גישריגען אַן לעבעדיגן גאָט און אים ניט אָפ צו טרעטין, און מיר זאָלין אַלי אום קומען אויף קדוש השם, אַזוי וועלין מיר אַלי האָבין עולם הבא. און ווי דער חזן דאָש זעהט אַזוי לויפט ער גיך אין מקוה אַריין און האָט זיך גינומען טלית און תפילין און האָט אָנגיהויבין מיט גרויש גישריי און גיוויין וידוי צו זאָגין, און ער האָט אַליין באַקומען דעם חלף באַי דעם פוחז, אַז ער זאָל זיך דער מיט קוילען און האָט זיך גיקוילט מיט (זיין) ווייב און קינדר.

ביום ב' ה' תמוז אַזוי זיינען די פוחזים גיקומען פאַר דער שטאָט אומן. אַזוי זיינין גישטאַנין אונטער דער שטאָט ביז פיר הונדרט וועגין אנשים ונשים וטף, אַזוי האָט מען זיי אַלי אויסגיהרגת. נאָר די יהודים פון דער שטאָט האָבין זיך אָן גיהויבין צו ווערין אַקעגין די פוחזים און אַוועק צו יאָגין זיי. נאָר ווי די פוחזים זעהען אַז די יהודים הויבין זיך אָן צו ווערין, אַזוי האָט גאַנטע ימח שמו איין בריב גישריבין מיט גרויש גיבעט און גיוויין צום רב מוהר"ד יעקב אַז דאָש גוטץ אויף די יהודים; נאָר ווי דער רב האָט גיטאָן דעם בריב לייענען, אַזוי האָט ער גימיינט פאַר גיוויש, אַז מען וועט (פון) די פוחזים פטור ווערין. אַזוי האָט דער רב אַרויש באַפוילין איין גרוישין דאַנק, אַז מען וועט איהם שיינקען איין גרוישין געשאַנק, נאָר זאָלשט מיט אונז האַלטען, מיר וועלין שיינקען איטליכן פוחז גיוואנט אויף איין פאָר קליידר, מיט וועלין דיך ניט נאַרין, אונזר שררה וועט דיר מאַכין פאַר אַ גרוישין שררה, [ער] וועט דיר שיינקן פיר דערפער. אָבער דער רשע האָט איין מחשבה רעה ביי זיך גיהאַט און האָט אָן גיהויבין איין עצה צו האַלטין מיט דעם רשע אליונאַק 1) ימח שמו, ווי ער זאָל באַקומען די שטאָט אומן. אַזוי האָט ער אים גיגעבין איין עצה, אַז ער זאָל שווערין פאַלש, אַזוי וועט ער באַקומען די שטאָט: נוא אַז ער איז גיקומען דריי טאָג דערפיר אין שטאָט אַריין, אַזוי האָט ער גישוואָרין, אַז ער זאָל מיט זיי האַלטין, דורך דעם זיינען דערוויל אום גיקומען כמה אלפים יהודים.

בקיצור, אום מאָנטאָג זיינען גיקומען די פוחזים אונטר שטאָט און האָבין אָן גיהויבן צו ברומען ווי די בערין, און האָבין גיוואָלט אין שטאָט אַריין פאַר נאַכט, אַזוי האָט מען אויסגישאָסין איין האַרמאַט אין האָבין די בראָם (פאר) [ציגי] מאַכט. (נו) די זעלביגי נאַכט זיינן גיוועזין אונטר דער שטאָט כמה אלפים יהודים, אַזוי האָט מען זיי אַלי גיהרגת דינשטאָג צו אָן בייסין צייט. אַזוי זיינען זיי גיקומען פאַר דער שטאָט ניט ווייט, אַזוי האָט זיך אָן גירופין אליונאק ימח שמו צו דעם גאָנטי ימח שמו: טוא דוא נאָך איין פרוב און שיק אַריין אין שטאָט איין בריב צו דעם קאָמיסר 2) און צו אַלי פריצים: איר טוט אייך אום זונשט מיט אונז שפּאַרין, איר וועט דערנאָך בלייבין (נאַראָנים) [נאַרין], איר ווייסט נישט אַז עש איז גיקומען איין באַפעל פון דעם (הויפט מאַן) (צערוונא 3), אַז מען זאָל [פון] קאָרין [און] פון ווייץ אויש קלייבן, אַז עש זאָל קיין יהודים איבר בלייבן אין גאַנץ פולין, דרום שפאַר דיך ניט מיט אונז און גיב אונז אַרויש אַלי די יהודים, אָבער ווען ניט

1) זשעלעזניאַק. דער הויפּט־פירער פון די היידאַמאַקן, אַ זאַפּאָראָזשער קאָזאַק.

2) דער פוילישער גובערנאַטאָר פון אומאַן — מלאָדאַנאָוויץ.

3) „צאַראָוונע" אין ווייטערדיקן ווילנער טעקסט, ד. ה. די צאַרין יעקאַטערינע II. זע הערה צום ערשטן נוסח.

לאָז אונז נאָך אַריין אין דער שטאָט אַזוי וועשטו זיין אונזער הער איבר אונז.

בקיצור דער קאָמיסר האָט זיך מיישב גיוועזן, נאָך וואָש (זאָל) [טויג] מיר דאָש אַז איך זאָל מיר קריגין מיט גאַנטע ימח שמו, טאָמער וועלין זיי יע אַריין קומן אַזוי וועט ער מיך אויך הרגינן מיט אַלי פריצים, בעסער לאָם איך עפענין אַליין אונ אים אַריין צו לאָזין אין שטאָט, אַזוי וועל איך קריגין ביי זיי גרויש גינאָד. אָבער די יהודים אונ די פריצים אונ די גלחות און שטודענטיס זיינען גישטאַנין אַרום דער שטאָט אונ האָבין זיך גיוועהרט פאַר דיא פוחזים אונ האָבין אַרויש גישאָסין, וואָרום זיי האָבין גיוושט אַז דיא פוחזים וועלין אַריין קומן, אַזוי זענין זיי אַלי אַוועק. אונ די יהודים זיינין אַלי גילאָפין אין שול אַריין אין טלית אונ תפילין אונ ווייגן אונ שרייען, טאָמער וועט זיך גאָט דערבאַרימן איבר דיא קלייני קינדרליך. בקיצור דער קאָמיסר האָט זיך צַרוף גיזעצט אויף איין פערד אונ איין בלוזי שווערד אין דער האַנט אונ האָט אַלי יהודים אונ די פריצים אַלץ פער טריבין, ביז עש איז קיינר באַיי דער בראָם ניט גיבליבין, אונ האָט גישריגן: ניט שיסט, דען איך האָב מיט זיי שלום גימאַכט. נוא ווי די פוחזים האָבין דאָש דער הערט האָבין זיי זיך צוגירוקט צוא דער שטאָט אונ האָבין אָן גיהויבין צו האַקין די פאַלץ אַרום דער שטאָט. נוא וויא דער פאַן מאַרקאָווסקי האָט דאָש גיזעהען אַזוי שרייט ער זייער צוא דעם קאָמיסר: נאָך וואָש עפינשטו דעם טויער. וואָרום וויא דער פאַן מאַרקאָווסקי האָט גיוואָלט, אַזוי העט ניט איבר גיבליבן איין פוס פון די פוחזים, ער שרייט צוא דעם קאָמיסר: וואָש מיינשטו דער מיט, דיא גאַנצי וועלט האָבין צוא וויינין איבר דיר.

בקיצור וויא דער מאַרקאָווסקי זעהט אַז דער קאָמיסר פרעגט דרויף נישט, אַזוי פער דריסט אים זייער אונ לויפט צו דער בראָם אונ האָט גיוואָלט איין האַרמאַט אויש שיסן אויף די פוחזים. איז גיקומן דער קאָמיסר צו לויפין מיט איין בלוזי שווערד אונ (חאפט) [האָט] צו גידעקט דעם האַרמאַט מיט דער פאָלי, אַז מען זאָל ניט קענין שיסן, אַזוי זיינין אַלי פוחזים אין שטאָט צַריין מיט גרויש צאָרן. נוא עש איז גיוואָרין צווישין דיא יהודים און צווישין דיא (ערלים) [ניכט יודן] אונ אויך פריצים אַזוי איין גרויש גישריי אונ גיוויין, זינט דיא וועלט שטייט איז נאָך אַזוי איין צרה ניט גיוועזין אין פולין. וויא פיל יהודים [און אויך פאָלאַקעס וואָש] מען האָט אויש גיהרגת.

קודם האָבין זיי אָן גיהויבין דיא יהודים צו שעכטין אויף די גאַס אונ האָבין אויף קיינם ניט גיהאַט קיין רחמנות. אַזוי האָבין דיא קלייני קינדר אָן גיהויבין צו בעטין פאַר פאָטר אונ מוטר, אַזוי האָט מען זיי צַלי גיבונדין אויף דר גאַס אונ מיט פערד צוטרעטין. דר נאָך האָבין זיי גיחאַפט איין בתולה איין שייני, איר

פאָטר האָט גיהייסן הקדוש רבי משה; אַזוי האָבין זיי אָן גיהויבין אָן צו ריידין, אַז זי זאָל זיך שמאַדין, אַזוי האָט זי אָן גיהויבין צו ריידין מיט גרויש גישריי: איר אומה טמאה, ווי רעט (עטך) [איר] מיך אָן צו דער דעה, איר קענט מיך ניט נייטין, ליבר וועל איך אום קומן. אַזוי האָט מען זיא גיפירט צו (דער ברונה) [דעם ברונים]; מען האָט איר גיוויזין, וויא פיל הרוגים ליגין דרינן, אונ האָבין גיטאָן זייער מעסר שאַרפן צו קוילן. אַ טייל זאָגין מען זאָל זי לעבעדיגר הייט אין ברונם אַריין וואַרפין. אַזוי האָט זי גיזאָגט: איך טוא פאַר דעם טויט ניט פאָרכטין, איך טוא תיכף מיין האַלז אויש שטרעקין צום קוילן. אונ איר מוטר איז גישטאַנין דער באַיי נעבין, אַזוי האָט זי גישריען: מיין ליבע טאָכטר, פאַר געש ניט אָן אונזר ליבן גאָט. אַזוי האָבין די פוחזים זי גינומן און האָבין זי אַריין גיוואָרפין לעבעדיגר הייט אין (דער ברונה) [דעם ברונעם] אַריין. אונ די איבריגי יהודים האָבין אָן גיהויבין אַלי אין שול אַריין צוא לויפין, אַ טייל האָבין זיך אָפּ גיקויפט מיט געלט, אָבר דיא פוחזים האָבין זייא מרמה גיוועזין, זיי האָבין גינומן דאָש געלט אונ האָבין זייא פאָרט אום גיבראַכט. אַזוי האָבין זיי גיטאָן וויינין אונ שרייען.

בקיצור די יהודים, וואָש זיינין אַלי גיוועזין אין דער שול, האָבין זיי זיך אָן גיהויבין צו ווערין אַקעגן דיא פוחזים מיט כלי זין. אַזוי איז גיוועזין איין יהודי הנקרא בשמו ר' ליבוש משארי גראָד, ער האָט זיך דער וועקט אונ האָט אָן גיהויבין צו זידין ביי אים דאָש בלוט, ווי איין פיש אין דער פאַן, אונ האָט גיחאַפט איין שווערד אין דער האַנדט אונ האָט גיהרגת איבר צוואַנציג פוחזים. נאָך איין יהודי איז גיוועזין הנקרא בשמו ר' משה מנקר, ער האָט זיך גיטאָן שטאַרקין נאָך בעשר, אונ האָט עטליכע פוחזים גיטאָן קוילן מיט זיין מעסער. נון ווי דיא פוחזים האָבין גיזעהען, אַז זיי קענן דיא יהודים ניט באַיי קומן, אַזוי האָבין זיי גינומן איין האַרמאַט פון דעם שלאָס אַראָפּ און האָבין זיי גיפירט צו דער שול אונ האָבין צו שלאָגין אַלי דיא טירין. דאָש איז גיוועזין דינגשטאָג פאַר נאַכט, אונ האָבין אום גיבראַכט כמה אַלפים יהודים אין שול אונ אַרום דער שול. נוא וויא האָבין מיר יהודים ניט צו וויינין טאָג אונ נאַכט (אויף) [אין] דעם. עש איז גיוועזין איין אשה (בריאה) [ברייה] האָט גילאָפין פון אירע קינדר אין וואַשער אַריין, כדי די קינדר זאָלין חלילה ניט בלייבין באַיי די פוחזים. דרום (קער) [גיהער] מען צו וויינען טאָג אונ נאַכט אויף דעם גרוישין שלאַק. און דיא רשעים דיא פוחזים האָבין גיפרעסין אונ גיזאָפן אונ האָבין דאָש געלט אונ קליידר אונ צירונג אַלץ איבר אַנאַנדר גיוואָרפין.

בקיצור די פוחזים זיינין אַלי גיגאַנגין אויף דעם ראָט הויז און האָבין גירופין אַלי סוחרים אונ האָבין זיי צוגיזאָגט דאָש לעבין צו שיינקען, נאָר זיי זאָלין גאָר

זייער האָב פון זיך אַוועק געבין: בקיצור דיא סוחרים האָבין אָן גיהויבין צו טראָגין קליידר אונ געלט אונ זילבר אונ צירונג, זיי האָבין געמיינט זיי וועלין בלייבין לעבן, אָבר וויא מען האָט אַלץ צום הויף גיטראָגין אַזוי האָבין זיי זייער בלוט גיטאָן פאַר גישין. מען האָט אָן גינומן באיי דיא פאות אונ באיי דיא בערד, אונ מען האָט זיי גיוואָרפין אַ ראָפּ פון דעם ראָט הויז אויף דער ערד, אַזוי זיינין צי שיט גיוואָרין אירי גלידר.

רבונו של עולם, ביז וויא לאַנג וועשטו דיך ניט דער באַרימין איבר דיין אָרעם פאָלג ישראל אונ איין נקמה טאָן אין דיא פוחזים. ווען מען האָט ר׳ ליבוש חתן ר׳ בערש מזאָלקווא אַזוי איין מיתה המורה אָן גיטאָן, אוי אונ וויי גישריען אויף די צרות. אויך דער אומנער מגיד וויא ער האָט גיזעהן דיא גרוישי צרות וואָש מען האָט נעביך דיא יהודים אָן גיטאָן, אַזוי האָט ער גינומן אויף זיך קיטל אונ טלית אונ זייני קינדר אונ איז גילאָפין אין איין קעלער אַריין אונ אָן גיהויבין צו וויינין אונ צו שרייען צו גאָט מיט הייסי טרערין, ער האָט גימיינט אַז ער וועט ניצול ווערין; אָבר עש איז אום מיגלאך גיוועזין, דען עש איז אַריינ גילאָפין איין פוחז אין קעלער אַריין אונ האָט אָפּ גיהאַקט דעם קאָפּ מיט דער האַק דערנאָך זיינין אום גיקומן אנשים ונשים וטף עד אין מספר ואין סוף. אונ דער נאָך זיינין זיי גיגאַנגין אין בית המדרש אַריין. אַזוי איז אויף דעם עולם אַ גרויש דער שרעקנעש גיוואָרין. אַזוי האָבין זיי אַרויש גינומן איין ספר תורה אונ האָבין אָן גיהויבין צו שרייען שערי תורה על שנגזר עלינו הגזירה: מיר קומן אום מיט שווערן ביטרן טויט, ווער וועט דיך לערנען נאָך אונזר טויט! אַזוי זיינין די פוחזים צו זיי גיקומן אונ האָבין דיא הייליגי ספר תורה אַוועק גינומן, אונ האָבין די ספר תורה אויף גישפרייט אויף דער ערד, אונ האָבין אַלי דרויף גיטרעטין, אונ האָבין דרויף גיקוילט לייט. האָט זיך אָנגירופין ר׳ הירש דער חזן: אני ראשון לחרב בורה, אָבר גאָט דער הער ווייסט אויב מיר [וועלין] קומן צו [דער] קבורה. וויא איך זעה וועט קיין יהודי פאַר די פוחזים ניט לעבין בלייבין. גאָט דער הער ווייסט אויב מיר וועלין קומן צו קבר ישראל. אונ די פוחזים האָבין אַזוי איין הריגה אָן (גימאַכט) [גיאַרבעט] אין בית המדרש, אַז דאָש בלוט איז גירונין איבר דיא (שוועל) [שוועלן], דער נאָך האָבין זיי אַרויש גינומן אַלי ספר תורות אויש דער שול אונ אויש דעם בית המדרש, אונ האָבין אויף גישפרייט אין דיא גאַסין אונ זיינין דרויף גיריטין מיט די פערד. וויי אונ אָך גישריען אויף דער גזירה וואָש אין דער שטאָט איז גישעהן. עש איז גיהרגת גיוואָרין אלפי אלפים אנשים ונשים וטף, אונ זיי האָבין פאָרט דעם ליבן גאָט ניט אָפּ גיטראָטין. מען האָט זי גיהאַקט אונ גישטאָכין אונ גיבראָכין אונ זיי (האָבין ניט גיוואָלט צו שטיין צו זיי אָבער זיי) זיינין גערן גיוועזין דעם טויט אונ האָבין פאַר זיין ליבן נאָמן אַלץ פאַר ליב גינומן. די קינדר פון דער בריסט האָבין זיי צו טרעטין מיט די פיס. אויך האָט איין פוחז גיקוילט אויף איין יאַטקע קלאָץ כמה מאות יהודים, די קלייני קינדר האָבין נעביך גינאָסין זייער פאָטר אונ מוטרש זינד, זיי האָבין אום גיטראָגין לעבעדיגר הייט די קליינע קינדרליך אויף דער שפיז. אוי אונ וויי ווער דאָש האָט גיזעהען אָדר גיהערט, אויב עש האָט זיך אַזוי איין זאַך גיטראָפין דאָש עש זאָל אום קומן אַזוי פיל יהודים אונ ערלים אונ פריצים אונ גלחות. אונ האָט אָן גיוואָרפין הרוגים אויף אַ תחום שבת ווייט. ניט גינוג עש איז קיינר ניט איבר גיבליבין האָבין זיי זיך נאָך גיוואַלגערט אין אַלי גאַסין. זייערע ביינר וויי גישריען אויף דער גרוישע צרה, אַז זיי האָבין ניט זוכה גיוועזין צו ליגין אויף דעם בית הקברות מען האָט זיי גיטאָן/פערטלן אונ קעפּין, אונ די הינט אונ די חזירים האָבין זיי גיטאָן אַרום שלעפּין אין די גאַסין, ווי איז דאָש ניט גיוועזין איין פלאָג פון גאָט, איין פלאָג ווען די הריגה האָט גיווערט אַכט טאָג.

ואחר זה אונ דער נאָך האָט דער רשע גאָנטע (ימח שמו) גיהייסין אויש רופין אונ אויש טרומייטרן, אַז מען זאָל זיך איבר קיין יהודי ניט דער באַרימן, אונ וועלכר עש וועט איין איין יהודי באַהאַלטין, דעם וועט מען דעם קאָפּ שפּאַלטין. דער נאָך האָבין זיך באַהאַלטין איבר אַכציג נפשות אין איין קעלער שטילר הייט, אונ האָבין זיך כלי זין מיט גינומן אין קעלער אַריין. וועלכר פוחז איז צו זיי אַריין גיקומן אַזוי האָבין זיי גיהרגת. בכן וויא די פוחזים האָבין גיזעהן אַז זיי קענין גישט צו טרעטין, אַזוי האָבין זיי גינומן שטרוי אונ האָבין אָן גיצונדין אונ גיוואָרפין אין קעלער אַריין, אַזוי זיינין זיי דערשטיקט גיוואָרין. אַזוי האָבין דיא פוחזים גיהאַקט אונ גיטראַפט אונ האָבין זיי אַלי תחת חרב (גיבראַכט) [גימאַכט]. אונ אַ טייל פון זיי זיינין אין די פעלדער אַריין גילאָפין אונ האָבין זיך באַהאַלטין צווישין שטיינר איז (פאָרט) [גאָר] פון זיי ניט גיבליבין אייער. אויך קלייני קינדר וואָש מען האָט נעביך צו שטאָכין זיינין זיי גיגאַנגין בעטלען צווישין (ערלים) [פוחזים] נאָך ברויט אונ אַז ער האָט שוין וואויל גיגעבן דאָש ברויט אַזוי האָט ער אים תיכף גיהרגת. די גזרה האָט שוין גימוזט פאַר חתמנת ווערין לאַנג. די ביינר זיינן אויף עטליכי מייל אַרום דער שטאָט גילעגין, און די הינט האָבין דאָש פלייש אויף גיגעסין.

בקיצור, וואָש זאָל איך אייך פיל שרייבין, עש האָט אַזוי פיל בלוט גילאָפין דורך דיא טויערן. נוא ווי דער גאָנטע (ימח שמו) איז אין דער שטאָט אַריין גיקומן, אַזוי האָט ער אַלי פריצים און אַלי הערין אונ דעם קאָמיסר אין קלויסטר אַריין גילאָזט, אונ גישטעלט איין גרוישי וואַך אַנידער, אַז מען זאָל קיינם נישט טאָן. אַזוי האָבין זיי גיבעטין אַנדרי פריצים דעם קאָ-

מיסר: זאָג אונז דאָש דו בּישט אונז אַ גוטער פריינט, ווי מיינשטו, קענין מיר אויך ניצול ווערין פון די פיינט. אָבר דער קאָמיסר האָט גישוויגין, ער האָט שוין גיוווסט זיין בייזין סוף. נוא וויא דער גאָנטע (ימח שמו) איז גיקומן אין קלויסטר אַריין, אַזוי האָט ער תיכף דעם קאָמיסר גינומן פון צווישין אַלי פריצים אונ האָט אים איין שטריק איבר דעם האַלז גיטאָן אונ האָט אים אַרויש גישלעפּט אויש דעם קלויסטר. זיין שבועה האָט גאָנטע (ימח שמו) גיבראָכין, אונ האָט אַלי פריצים אויש גישטאָכין. דעם קאָמיסר האָט גאָנטע (ימח שמו) (גילאָזט שטיין) [גיוואָלט שוין] איבר דער גאַס [פירין] גאָר נאַקעט נאָר אין העמדל אונ איין שטריק אויף דעם האַלז. אונ דער נאָך האָט ער אים גיפירט איין הויז אַריין און האָט אים גיגעבין צו טרינקן מעד אין איין (קראָז) [גלאָז] אונ האָט צו אים גיזאָגט: טרינק גישווינד, איך בין דאָך בּאַיי דיר גיוועזין דיין ליב קינד. דר נאָך האָט זיך גאָנטע (ימח שמו) גיזעצט אויף דער שטול אונ האָט אויש דעם קאָמיסר גימאַכט אַלי גישפּעט, אַזוי זאָגט דער קאָמיסר: וויא טושטו דיין שבועה ברעכין, דוא האָשט דאָך גישוואָרין דאָש דוא זאָלשט מיך מציל זיין פון דעם טויט אונ היינט האַלטשטו דיין שבועה ניט. אַזוי גאָנטע (ימח שמו) צו אים: פאַר דעם ווייל דו האָשט די שבועה גיבראָכין מיט די יהודים, אַזוי ברעך איך מיין שבועה אויך אונ מוזט ווערין גישטאָכין. אַזוי איז גיקומן איין פוחז פון הינטן אונ האָט אים גישטאָכין, וואָרום גאָט ברוך הוא טוט ניט שלאָפין, ער שטראָפט אַלץ מדה. כנגד מדה. אונ זיי האָבין זיך אין שטאָט אַזוי לאַנג געזוימט, ביז זיי האָבין אַלץ אויש גירוימט.

אחר זה דר נאָך האָבין זיי זיך צו שפּרייט אויף אַלי דערפער אַרום אין דער גיך, כדי אַז קיין יהודים זאָלין גאָר ניט איבר בלייבן. עש זיינין אין וועג גיוועזין איבר הונדרט וועגין מיט יהודים, אַזוי זיינין גיקומן גאָר זיבן פוחזים אַזוי האָבין זיך די יהודים נעבּיך זייער דערשראָקין. זיי האָבין ניט גיוווסט ווי זיי זאָלין זיך אַ הין טאָן אַלי, זיינין זיי אַלי אין וואַשר גישפּרונגן אונ האָבין זיך דער (טרענקט) [טרונקן]. נוא ווי די פוחזים האָבין גיזעהען דאָש זיי זיינן ווייניג אונ די יהודים זיינין פיל, אַזוי האָבין זיי צום הויף גיטריבין אַלי דיא (ערלים) [פוחזים] אַז מען זאָל אויש הרגנן אַלי דיא יהודים.

באותו מקום אין דעם אָרט זיינין גיוועזין צוויי ברידר פון דער שטאָט טאַרנאָפּל, איינר האָט גיהייסין ר׳ שמואל אונ דר אַנדרר ר׳ שואל. זיי זיינין זייער פרום גיוועזן (מען האָט) [מחמת זייער גרויש פרומקייט האָט מען] ניט גיהערט זייער קול, האָבין מענטשין גיוואָלט זיי אַוועק נעמין פון דאָרטן כדי זיי זאָלין ניט גיזוק ווערין. נאָר זיי האָבין ניט גיוואָלט אָפּ טרעטין דעם כלל ישראל. זיי האָבין גימיינט אַז זיי וועלין ניצול ווערין פון, דעם טויט. לסוף זיינין גיקומן צוויי ערלים אונ האָבין גינומן די צווייא ברידר באַיי די הענט אונ (האָבין זיי גיפירט צו זיי אַהיים. נו די צווייא ברידער האָבין גימיינט, אַז זיי וועלין קענין אַריבער שיפן זיך) [האָבין צו זיי גיזאָגט זיי וועלין קענין אַריבר שיפן זיין] איבר דעם בוג. אַזוי האָבין זיי פון זיך גיגעבין גאָר דאָש געלט צו די צווייא (ערלים) [ניכט יודין] אַז דיא (ערלים) [ניכט יודין] זאָלין זייא אַריבר שיפן. האָבין דיא (ערלים) [ניכט יודין] גיזאָגט צו דיא צווייא ברידר: נעכטיגט דאָ איבר נאַכט אונ אין דער פרי וועלין מיר אייך אַריבר שיפן. נו ווי עש איז גיקומן זייגר צווייא בּאַ נאַכט רופט זיך אָן איין ברודר צו דעם אַנדרן: עש איז מיר דאָש האַרץ זייער שווער, לאָמיר זעהן אַנטלויפין וואָרום גאָט ווייסט אויב מיר וועלין זיך שוין קענין זעהן מיט אונזר ווייב אונ קינדר. אונ די (ערלים) [ניכס יודין] האָבין אַגידר גישטעלט שומרים אַז זיי זאָלין ניט קענין אַנטלויפין. נו וויא עש איז גיקומן אין מיטן דער נאַכט אַזוי האָבין גינומן דיא צווייא (ערלים) [ניכט יודין] דיא צווייא ברידר אונ האָבין זיי גיפירט צו דעם בוג. אַזוי האָבין די ערלים תיכף איינם דערשטאָכין, אונ דער אַנדרר האָט זיך אָן גיהייבין ריינגלען מיט זיי, נוא האָבין זיי אים אַריין גישטאָכין דיא שפּיז אין האַרצין אַריין אַזוי איז דיא שפּיז צווא בראָכין גיוואָרין. האָבין דיא (ערלים) [ניכט יודין] גינומן איין קויל אונ האָבין אים גישלאָגין אין קאָפּ אַריין. נוא האָט ער נעבּיך גישריגען מיט איין ביטר קול אונ זיין קול האָט זיך גיהערט פאַר אַ מייל, אונ ער האָט גישריגן: רבונו של עולם, ביז ווי לאַנג נאָך וועשטו דיין נקמה ניט טאָן אין דיא פוחזים וואָש זיי הרגנין דיין ליב פאָלג ישראל (אונ דיא ערלים האָבין אים דרהרגת).

איצונד וועלין מיר אָן הויבין צו שרייבין די גזרה פון באלטה.

והיהודים, אונ דיא יהודים וואָש זיינין אַנטלאָפין גיוואָרין קיין באלטה, אַזיי האָבין דיא פוחזים זיי נאָך גילאָפין אונ האָבין גיפונין אין דעם תחום שבת פאַר דער שטאָט ביז זיבציג נפשות. אונ דאָרטין זיינין גיוועזן יהודים פון דר שטאָט זאלקווא, איינר ר׳ אשר מיט זיין ווייב אונ קינדר שוועסטיר אונ ברידר, אונ זייער פאָטר האָט גיהייסין ר׳ גדליה. בקיצור ווי זיי האָבין דערזעהען דיא פוחזים זיינין זייא גיבליבן שטיין אונ האָבין זיך זייער דערשראָקין. נוא האָט זיך איין רעק[1] אָן גירופין צו זיי: לייזט אייך אויש מיט געלט, וועלין מיר אייך ניט הרגנן. נוא האָבין זיי גיגעבּן צו די פוחזים ביז דריי הונדרט רענדלך. נוא האָט זיך אָן גירופין דער אַנדריר רעק צו זיי: גיט אָפּ פון אייך די קליידר אויך. נוא האָבין זיי פון זיך אַראָפּ גיוואָרפין די קליידר ביז צום העמד, אונ דר נאָך האָבין דיא פוחזים זיי אַלי

1) רעק מיינט רק — דאָס זעלבע וואָס „פּוחז״ (אין העברעאיש

דער שטאָכין. די מעשה איז גיווען ביום ד׳ ר״ח תמוז ביז ניין טעג אין חדש. עש זיינן גילעגין הרוגים וויא האָלץ. בקיצור איז גיקומן איין טערק צו רייטין אין שטאָט אַריין אונ דר ציילט דיא יהודים וואָש אין שטאָט זיינן, אַז אונטר דער שטאָט ליגין הרוגים וויא האָלץ. אַזוי האָבין דיא יהודים איין עצה גיהאַלטין וויא מען זאָל די הרוגים חאָטשי צו קבורה ברייגגן. בקיצור דיא יהודים זיינין גיגאַנגן צו דעם עלצטין אונ האָבין אים גיגעבין פינף הונדרט טאָליר, אַז זיי זאָלין לאָזין באַהאַלטין דיא יהודים. האָט דר עלצטער מיט זיי גישיקט צוואַנציג ישמעאלים, אונ צווייא יהודים האָבין זיך פאַרשטעלט פאַר ישמעאלים אונ זיינין אויך גיגאַנגן מיט די ישמעאלים, בכדי זיי זאָלין דיא הרוגים זייער רעכט טאָן. נוא איז גיווען צווישין דיא יהודים הרוגים איין אשה, וואָש זי האָט נאָך גילעבט אונ זי איז אויך גיווען צו שטאָכין. האָט די אשה זיי דר ציילט די גאַנצי מעשה. נוא זעהען מיר וויא השי״ת איז נותן ליעף כח. דיא אשה איז שוין גילעגין צווישין די הרוגים דריי טאָג אונ זי האָט נאָך גילעבט. נוא האָבין דיא יהודים גענומן דיא אשה אונ האָבין זי גיפירט קיין בלטה, איז זי דאָרטין אויך גישטאָרבין, אונ דיא יהודים האָבין זי מקבר גיווען. בקיצור דיא יהודים וואָש זיינין אַנטלאָפין גיוואָרין קיין באַלטה האָבין זיי גימיינט, אַז זיי וועלין ניצול ווערין, זיי וועלין קענין אַנטלויפין. נוא ווי דר גאָנטע (ימח שמו) האָט גישיקט אין באַלטה פינף הונדרט מאַן מיט האַרמאַטין אונ האָט גישיקט מיט זיי איין עלצטין, אונ ער האָט גיהייסין סילה (ימח שמו), ער איז גיווען איין גרוישר רשע; נוא וויא ער איז גיקומן אין שטאָט אַריין, אַזוי האָט ער אין שטאָט גיפרעסין אונ גיזאָיפין כאות נפשו, נוא האָס דר סילה גישיקט איין עלצטין מיט פיר מאַן זיי זאָלין זעהן, וואָש פאַר לייט דאָש איז אין שטאָט אונ דאָש איז גיווען ביום ג׳ פאַר נאַכט.

באותו פעם האָבין די פוחזים גיחאַפט צווייא בחורים אונ האָבין זיי גיוואָלט אום ברייגגן; אַזוי האָט דר עלצטיר פון דער שטאָט זיי גיגעבן געלט אַז זיי זאָלין ניט אום ברייגגין דיא בחורים, אונ האָט דיא צווייא בחורים אַוועק גיפירט אויף זיין גרעניץ. דר נאָך האָט דער עלצטר פון דער שטאָט גיפרעגט דיא פוחזים: ווער האָט זיי גישיקט אַהער. אַזוי האָבין גיענטפערט דיא פוחזים, אַז מען זאָל ניט לאָזין קיין יהודי אונ קיין שום פאָלאַק אין מדינת פולין האָבין זיי אונז גישיקט אַ חצר, אַז איר זאָלט אַרויש געבין די יהודים אונ דיא (ערלים) [ניט יודין], אַז מיר זאָלין אַלי אום ברייגגען. אַזוי האָט דער עלצטר גיזאָגט: איך וועל אייך ניט אַרויש געבין, איך קען דאָש ניט טאָן אָן דעם תוגר זיין ידיעה, מיר וועלין אייך ניט אַרויש געבין אפילו איין מאַן אויך ניט, וואָרום אַז איר זאָגט אַנדערש [איר זייט] דאָש חיל פון (הויפט מאַן) [צאַראָווניע], ווי קענט איר קומן אין אונזר גרעניץ. דען עש שטייט אין אונזר פראַוואָ פאַר שריבין, אַז איר טאָרט ניט קומן אין אונזר גרעניץ זעקס מייל. אַזוי האָבין די פוחזים גישוויגין, זיי האָבין נאָר אַליך גיטראַכט, די יהודים אַרויש צו באַקומן אויף יענער זייט. נוא זיינין דיא פוחזים גיזעסין אין שטאָט דריי טאָג אונ האָבין גיפרעסין אונ גיזאָיפין אונ האָבין די יהודים גאָר ניט גיטאָן. נוא דער הויפט מאַן פון דער שטאָט זאָגט אַליך צו די יהודים; פאָרכט אייך ניט, דען דער טאָטער קומט אָן אייך העלפין. אונ דער הויפט מאַן האָט גינומען באַיי די יהודים גרוישי מתנות, אונ ביי דיא פוחזים האָט ער אויך גינומען גרוישי מתנות. נוא זיינין די יהודים נעביך מבולבל גיוואָרין. זיי האָבין גיזעהן באַשיינפערליך, ווי השם יתברך האָט גיטאָן זיי שטראָפין, ווען זיי זיינין גישטאַנין דריי טעג מיט די שונאים אונ זייגין ניט אַנטלאָפין.

ביום ה׳ איז אָן גיקומן דער טאָטער אין שטאָט מיט אַכציג מאַן צו רייטין. נוא וויא דיא פוחזים האָבין דערזעהען אַז דער טאָטער קומט אָן. אַזוי האָבין דיא פוהזים איינער צו דעם אַנדרן צו ריידין: ניט אַנדרש אַז דר טאָטער וויל מיט אונז שטרייטין. אַזוי זיינין דיא פוחזים גיקומן צו זייער עלצטין אונ האָבין גיבעטין: לאָמיר אַוועק רייטין פון דער שטאָט. נוא אַזוי וויא דיא פוחזים זיינין אַרויש גיפאָרין פון דער שטאָט, אַזוי זייגין זיי גילאָפין, מען האָט זיי ניט גיקענט מיט דעם אויג דערזעהן. אַזוי האָבין דיא ישמעאלים אָן גיהויבין אין דער פוילישער שטאָט אַריין גיין. נוא זיינין די ישמעאלים פלוצלינג אויף דיא (ערלים) [ניט יודין] גיקומן אונ האָבין מיט זייערי מעסער עטליכי (ערלים) [ניט יודין] די קעפ אַראָפּ גינומען.

נוא זיינין די איבריגע (ערלים) [ניט יודין] גילאָפין צו דיא פוחזים אונ האָבין זיי צו וויסן גיטאָן, אַז דיא ישמעאלים קענין אַריין אין דער מדינה פולין. נוא האָט דאָש זייער פר דראָסין די פוחזים. אַזוי האָבין זיך די פוחזים אָן גיהויבין אום צו קערין. מיט גרויש שטורים אין כלי זין זיינין זיי גיגאַנגן צו דיא ישמעאלים מיט זיי מלחמה האַלטין אונ אַרויש טרייבין די ישמעאלים פון דר מדינה. אונ די פוחזים האָבין גיגעבין האַרמאַטין צו שיסן די יהודים. בקיצור די פוחזים האָבין מלחמה גיהאַלטין מיט די ישמעאלים ביז האַלבין טאָג. דערווייל האָבין זיך גינומין די יהודים אין [דער] דעה אַריין, אַז זיי זאָלין אַוועק יאָגין פון דאַנין. אָבער דיא יהודים וואָש האָבין גיהאַט איין סמיכה אויף די ישמעאלים (זאָגין) [זיינין] זיי אין שטאָט איבר גיבליבין. נוא זיינין נעביך אַלי יהודים אום גיבראַכט גיוואָרין. די יהודים וואָש זיינין אַנטלאָפין גיוואָרין זיינין גיפאַלין צו דעם טאָטיר אין דיא הענט אַריין, אונ דער טאָטיר האָט זי נעביך גיהרגת ווי די שאָף. עש זיינין פיל פאַרלאָרין גי-

וואָרין מיט ווייב אונ קינדער; אַ טייל זיינין אַנטרונין גיוואָרין מיט ז׳יא נפשות אונ זייער האָב אונ גוטש איז אויש גיבראַכט גיוואָרין. נוא ווי זאָל מען אויף דער זאַך ניט וויינין אונ שרייען, ווי דיא יהודים זיינין וואָרין פר טריבין אין איין פרעמדי מדינה אונ קיינר האָט איבר זיי ניט קיין רחמנות גיהאַט. אָבר דאָש איז אַלץ גיוועזן ווייל מיר האָבין אָן גאָט ברוך הוא פאַרגעסין.

דרום זיינין אַזוי פיל יהודים אום גיקומן. איך קען אייך אַזוי פיל ניט שרייבין, וויא דיא האָבין נעבין אויף זיך גיהאַט גרוישי צרות, וואָש מען האָט זיי גיטאָן שלאָגין. אונ דיא יהודים וואָש זיינין אַנטלאָפין גיוואָרין לארץ ישמעאלים זיינין זיי גיקומן קיין בענדער, אָבר מען האָט פיל גינומן אין דער שביה אַריין צו דיא טאָטירן, אונ פיל זיינין גיבליבין ליגין אין דיא פעלדר, מחמת זיי האָבין ניט גיקענט דער גיין ביך ארץ ישמעאלים, זיינין זיי גישטאָרבין אויף איין וועג, אונ אַ טייל זיינין גישטאָרבין פאַר הונגר אונ פאַר דאָרשט, אונ פיל יהודים זיינין דער טרונקן גיוואָרין אין נעסטר, אונ דאָש איבריגי ביסל יהודים האָט דער טאָטיר גינומן [זיי] אין שביה אַריין, אונ דער טאָטיר האָט זיי גיטריבין אַלי טאָג אויף (פאַנטשינע) [פאַנשציזנע]. אָבר דיא יהודים פון דיא איבריגי שטעט האָבין גיטאָן האָפין אָן גאָט ברוך הוא אונ ער האָט גיטאָן אָן דיא פוחזים תיכף נקמות.

די מעשה האָט גיוועהרט דריי וואָכין, וויא זיי האָבין גאַנץ אוקריינא אונ פאָברעזע אַלי יהודים אונ פריצים (ערלים) [אונ ניט יודין] אויש גיהרגת, אונ דער נאָך האָבין די פוחזים זיך (גינומן) [גיגעבין] איין עצה, אַז זיי זאָלין מערין נאָך חיל אונ גוטץ אונ האַרמאַטין אונ צו גיין אין פולין אונ אויש צו הרגינן אין גאַנץ פולין דיא יהודים אונ פריצים. בקיצור דיא יהודים פון בראָד זיינין דער פון גיוואָר גיוואָרין, האָבין זיי דרויף גרוישי הוצאות גילייגט אונ זיינין גילאָפין צו דעם יעניראַל בראַנצקי קיין שאריגראד אונ האָבין אָן גיהויבין צו וויינין אונ צו שרייען פאַר דעם יעניראַל, אַז ער זאָל דיא זאַך מבטל זיין. נוא דער יעניראַל האָט דיא יהודים גיטרייסט אונ האט צו זיי גיזאָגט: (האָט ניט פאָרכט) [ניט פאָרכט איין], איך וועל אי״ה באַלד דיא פוחזים אום בריינגין. אונ דער יעניראַל האָט תיכף אָן גיהויבין רירין זייני חילות אונ איז גיגאַנגין מלחמה צו האַלטין מיט דיא פוחזים. אונ ער האָט גישיקט עטליכי הונדרט חיילות קיין אומן, אַז זיי זאָלין זיך יאָגין צו דיא פוחזים אונ דער יענעראַל האָט זיי אָן גיזאָגט: איר זאָלט שטיל אַריין גיין אין שטאָט אַריין. נוא וויא דיא חיילות זיינין גיקומן אין שטאָט אַריין האָבין זיי גאָר שלום גימאַכט מיט דיא פוחזים און האָבין גיפרעסין אונ האָבין גיזאָפין מיט דיא פוחזים, אונ זיי האָבין גיזאָגט צו די פוחזים: איר האָט גוט גיטאָן, וואָש איר האָט אויש גיהרגת דיא יהודים, נאָר וואַרט ביז דיא איבריגי חיילות וועלין אָן קומן וועלין מיר באַנאַנד הרגנן די יהודים. אונ זיי האָבין אונ מיסטין גיהייסין וואַרטין דיא פוחזים, בכדי דיא חיילות זאָלין דער ווייל אָן קומן אונ מען זאָל דיא פוחזים אום בריינגין.

אונ דער יעניראַל האָט גימאַכט שטריק, אַז מען זאָל זיי בינדין, אונ קלעצר האָט ער אויך גימאַכט. נוא וויא דער יעניראַל איז אָן גיקומן מיט דיא חיילות אונ איין פאָלקאָווניק מיט עטליכי הונדרט מאַן זיינין פריער אַריין גילאָפין נוא וויא דער פאָלקאָווניק האָט דער זעהין וויא דיא פוחזים פרעסין אונ זאָיפין אונ ווילין ווייטר הרגנן דיא יהודים, האָט דאָש אים זייער פאַר דראָסין. נוא רופט זיך אָן דער פאָלקאָווניק: ווער האָט אייך גיגעבין רשות, אַז איר זאָלט אויש הרגנן די מדינת פולין. נוא וויא דיא פוחזים האָבין דער זעהין אַז דער פאָלקאָווניק איז זייער ברוגז אויף דעם, האָבין זיי גיוואָלט אַנטלויפין. אָבר דער פאָלקאָווניק האָט תיכף גיהייסין בריינגן דיא שטריק, און מען האָט זיי גיבונדין, אונ ער האָט זיי גישלאָגין מיט מכות אכזריות, אונ ער האָט זיי גיטאָן וונדין (אונ) ביילין אונ ער האָט צו זיי גיזאָגט: האָט איר דען ניט גינומן גאָלד אונ זילבר גינוג פאַר וואָש ווילט איר נאָך די מדינה חרוב מאַכין, אונ דער צאַראַוונע האָט אייך גאָר נישט באַפוילין. נוא זאָלט איר וויסין, אַז אום שולדיקע בלוט האָט איר פאַר גאָסין. דער נאָך האָט דער יעניראַל באַרניצקי באַפוילין צו דיא דונציס [1] אַז זיי זאָלין (אַרויש) [אַרום] לויפין צו די פוחזים אַז זיי זאָלין ניט אַנטלויפין. נוא זיינין דיא דונציס גיגאַנגין אונ האָבין אַרום גירינגילט דיא פוחזים מיט דיא בלויזי שווערדין. דער נאָך האָט מען זיך אָן גיהויבין צו נעמען צו דעם גאָנטע (ימח שמו) אונ מען האָט אים גיטאָן גרוישי צרות. מען האָט אים גישלאָגין אונ מען האָט אים פאַר קאָוועט בכבלי ברזל דיא הענט אונ דיא פיס. אַזוי האָט גאָנטע (ימח שמו) אָן גיהויבין צו שרייען אונ צו וויינין אונ האָט גיזאָגט: איבר דעם האָט איר אויף מיר קיין רחמנות ניט, דען איך האָב גישטאָכין אלמנות און בתולות, וואָרום עש איז צו מיר גיקומן איין אלמנה אונ האָט מיך אָן גיהויבין צו בעטין אונ צו וויינין אַז איך זאָל זי ניט הרגנן, האָב איך אויש גישטרעקט מיין פוס און האָב איר אויש גישלאָגין די ציין מיט דער פוס, דרום האָט איר אויף מיר קיין רחמנות ניט.

אחר זה, דער נאָך האָט דער יעניראַל באַרניצקי באַפוילין, אַז מען זאָל אַרום גיין אויף די דערפר אונ מען זאָל חאַפין פורין. נוא זיינין גיגאַנגין די מאסקוויטר אונ האָבין גיבראַכט פורין, אונ מען האָט אַרויף גיוואָרפין אויף איטליכר פור זעקס פוחזים אונ מען האָט זיי גיפירט, אין וועג האָבין זיי גישטיפט אונ גילאַכט. בקיצור מען האָט אַריין גיפירט די פוחזים אין שטאָט, האָבין

1) דאָנצעס, דאָנער קאָזאַקן;

זיי זיך דער שראָקין, אונ מען האָט גינומן די פּוחזים אונ מען האָט זיי גיהאָנגען אויף אַלי דערפר צו זעקס, אָבער דער גאָנטע (ימח שמו) ווי מען האָט אים גיבראַכט פאַר דעם יעניראַל באַרניצקי, אַזוי האָט ער אים ניט גיהייסין תיכף טרינקין, נאָר ער האָט אים פריער גיהייסין טאָן גרוישי צרות. האָט מען אים גינומן אונ מען האָט אים אַריין גיוואָרפין אין אַ פינצטערר גרוב אַריין. אונ דער יעניראַל האָט גיך גישיקט נאָך דעם תלין קיין שארי גראָד. בקיצור וויא דער תלין איז גיקומן, אַזוי האָט מען אים [פון] דעם גרוב אַרויש גינומן, אונ דער יעניראַל האָט גיהייסין אַז אַלע יהודים זאָלין זיך צום אויף גיין זאָלין זעהן זיין בייזין וונדר. בראשון האָט מען אים גיהייטין רייסין מיט אייזערנע (קעמלען) [קאַמען] זיין פלייש, דער נאָך האָט מען גימאַכט איין אייזערנע קריין אונ מען זאָל די קרוין צו גליצן אונ מען זאָל אים די קרוין אויף דעם קאָפ אַרויף טאָן. נוא האָט מען צו גליט דיא קרוין אונ מען האָט אים אָן גיטאָן אויף דעם קאָפ. אונ מען האָט אים גיזאָגט: היינט קריינען מיר דיך פאַר אַ פוילישין מלך איבר פוילין, און (דער) [דעם] האָט מען דעם רשע גאָנטע (ימח שמו) אָן גיבונדין אָן דעם פרענגיר, ער זאָל זיך מוטשען לענגיר אונ דער תלין איז אַלי רגע גיקומן צו לויפין אונ האָט גיטרונקן בראַנפין, בכדי אַז דיא רציחה זאָל זיין אים שטאַרקער, איז ער אַזוי גילאָפין אַלי מאָל אונ האָט אים אויש גיריסין מיט די (קעמלען) [קאַמען] שטיקר פלייש. דער נאָך האָט מען דעם גאָנטע (ימח שמו) ציא האַקט אויף שטיקר. נוא מיר וועלין ווייטר ניט שרייבין, מיר וועלין ביי דעם בלייבין [אונ פר דיא צרות פון אומן אונ אוקריינא זאָלין מיר זוכה זיין אונזר גואל צדק זאָל קומן במהרה בימנו אמן].

בכן האָבין מיר ניט גיוואָלט דעם עולם אויש בריינגן פיל געלט, האָבין מיר איין אַלף בית בקיצור גישטעלט, אַז אַלי קדושים זאָלין זיין תחת כנפי השכינה, אונ זאָלין זיך מיען אויף יענער וועלט, אמן.

א. אל אלהינו שליט בעולמו

דוא ביסט דער גאָט פון דר גאַנצר וועלט, האָסטו דען פאַר קויפט אונז אָן געלט. איי דוא האָסט דיא וועלט באַשאַפין, האָסטו דאָך פון אונזערט וועגין דעם ים גישפּאָלטין, אונ האָסט אונז גיגעבין דיא תורה, וואָס זי הייבט זיך אָן מיט דעם ב׳, אונ מיר האָבין דעם באַרג סיני אַרום גירינגלט ווי איין קרוין אונ דאָש איז אַלץ פון אונזערט וועגין גיוועזין, אַז מיר זאָלין זיין פון טויט גענעזין, אונ היינט רבונו של עולם דוא האָסט אונזערי לייט אין דיא פוחזים הענט אַריין גיגעבין, אַז זיי זאָלין אונז אום בריינגן פון אונזר לעבין.

ב. בודאי

איז דאָש אום זיסט ניט גיוועזין, אַז דיא יהודים האָבין ניט גיקענט פּטור ווערין פון דעם ביטערן טויט. אונ לאָמיר גידיינקן אַז דורך משה רבינו עליו השלום האָט מען אונז גיטאָן אונזיר לעבין שיינקין. אַז משה רבינו האָט גיטאָן אויף דעם באַרג סיני גיין אונ האָט פאַר השם יתברך פערציג טעג גיטאָן שטיין אַזוי האָט דער שטן גיוויזין די יודין גלייך ווי מען טראָגט משה רבינו אונטר דעם הימל אויף איין מטה, אונ דער שטן האָט דאָש (אונ מיסטין) [אומיסנע] גיטאָן ער זאָל באַקומן איבר זיי דיא שליטה. אַזוי האָט דער שטן דער היצט זייערי נירין, אונ ער האָט זיי גיוואָלט פון יודישין דת אַראָפ פירין, אונ דיא יהודים האָבין אָן גיהויבין טאַנצין אונ לאַכין אונ האָבין גיטאָן דינין (די עבודה זרה) [געצין בילד]. דרום האָט השם יתברך גיטאָן צו וואַרפין די חטאים אויף אַלי דורות, דאָרט האָט מען גיוואָרפין בק״ק אומן מאַנן אונ ווייבר אונ קינדר אין די ברונין.

ג. גדול עוני מנשא

ווי גרויש קענין אונזרי זינד צו טראָגין, [אונ עש איז] אויף אונז דער פסוק מקויים גיוואָרין ונסתם ואין רודף: איר וועט טאָן אַנטלויפין אונ קיין מענש וועט אייך ניט נאָך יאָגין. דען אין טוטויב האָט זיך אָן גיהייבין דיא גזרה, אויך אויף כמה קהלות איז גיוועזן דיא צרה. דרום בעטין מיר רבונו של עולם דוא זאָלשט אָן דיא רשעים האָבין איין נקמה דען אין דיא מדינת אוקריינא איז ניט גיבליבין פון דיא יהודים איין לעבעדיגי נשמה.

ד. דינים קשים ומרים

האָבין זיי נעביך פון דעם ליבין השם יתברך וועגין מקבל גיוועזין באהבה, אונ זיי האָבין (איינער?) צו דעם אַנדרן גיזאָגט לאָמיר איין קלייני (שעה) [נשמה] ליידין אויב מיר וועלין האָבין עולם הבא, דען דאָש האָט אַלץ גימאַכט אונזרי חטאים. ליבע ברידר (ווי) [וואָש] זיינין אונזרי תנאים, דער מאָנט אייך ווען מען האָט איין מענש אום גיבראַכט אַזוי האָט דיא גאַנצי וועלט גיוויינט אונ גיקלאָגט. איצונד זיינין אום גיקומן פיל תנאים וואָש מען ווייסט גאָר ניט. וואָרום זייער דעה איז גיוועזין אָן צו פאַלין אויף בראָד; וואָלט השם יתברך ניט גישיינקט דעם חסיד פאַן באַרנצקי, וואָלט חלילה גיוועזן אַזוי ווי גזירת חמיל ימ״ש. השם יתברך האָט אונז גיהאַלטין אין אַלי צייטין. מען האָט דיא פוחזים גיטאָן טויטין אייך צו היינגן. האָט מען זיי גיפירט אין איטליכש שטאָט טיילין, אָבר אונזרי וונדין האָבין זיך ניט גיטאָן פאַר היילין.

ה. הלא למשמע אזן דאבה נפשנו

ווען מען הערט דאָש טוט אונז וויי אונזרי לייבר, אַז מען האָט מטמא גיוועזן פיל ווייבר. רבונו של עולם

בוודאי זיינין מיר זינדיגר גיוועזין ווען דו האָשט גיטאָן שווייגין, אַז זיי האָבין גיקוילעט ווייבר אונ זייגינדיקי קינדר זייגין אויף דעם שויס גיזעסין. ווי פיל (יהודים קינדר) [קינדר פון יהודים] האָט מען דעם זומר גיטאָן אַוועק לייגין, אונ די קליינע קינדר האָבין פון די טויטע מוטר גיטאָן זייגין, ווי די קינדר האָבין די ברוסט גיצויגין, אונ מילך האָט ניט גיוואָלט גיין, אונ צווישין די קינדר איז גיוואָרין אַ גרויש גיוויין. דער זכות פון די קליינע קינדר זאָל אונז באַיי שטיין, אַז מען זאָל זעהין אָן דיא פוחזים איין גרוישי נקמה. וואָרום דיא קליינע קינדר האָבין אַזוי לאַנג גיוויינט ביז עס איז זיי אַרויש גיגאַנגין דיא נשמה. די טראָגענדיקע ווייבער האָבין זיי די בייכר אויף גישפּאָלטין, קעץ אונ מייז האָבין זיי אין די בייכר אַריין גיטאָן.

ו. ו א ח ר ז ה

נאָך דעם דאָזיגן אַז דיא רשעים האָבין אַזוי איין הריגה גימאַכט אונ האָבין פיל גוטץ באַקומן, האָבין זיי איין עצה גיהאַלטין ווי זיי זאָלין איין נעמען די שטאָט אומן.

ז. זכור לנו. ברית אבות וזכות אמהות

באַיי זעלכי ווייבר האָט שלמה המלך גיזאָגט: שקר החן והבל היופי, דאָש מיינט דער פסוק איין אשה וואָש זי איז שיין איז דאָש ניט גוט אָבר די אשה וואָש גאָטש פאָרכטיג איז מעג מען יע לויבין. אויך קערין מיר צו וויינין [אויף] אַזוי איין פרומע אשה, זי האָט גיהייסין די טאָכטר פון רבי מטיטשיוב, וואָש פון איר האָט זיך אָן גיהייבין דיא הריגה. מען מעג זי רעכינען פאַר אַ צנועה, ווען זי האָט איר לעבין איין גישטעלט (אונ האָט ניט גיוואָלט דינן צו דיא כוכבים), אונ האָט אָן גיהויבין צו שרייען צו די איבריגי ווייבר: אום גאָטש ווילין, מיר זאָלין זיך ניט [לאָזין] מטמא זיין אונ אים אויך ניט אָפּטרעטין זיין ליבן נאָמן. אַזוי האָבין די ווייבר אָן גיהויבין צו וויינין אונ צו שרייען אונ ווידוים צו זאָגין, ביז זייערע כשרה נשמות איז זיי אויש גיגאַנגין.

ח. ח י ו ק י ם

ליבר גאָט, אייביג איז דיין לעבין, פון וועסט וועגין האָשטו דיין ליבע (פאָלק) [אומה] ישראל (אין אַזוי איין אומה שפלה) [וואָש זיי ווערין גירופין עם סגולה] אין זייערע הענט אַריין גיגעבין. זיי קענין דאָך פאַר קויפט ווערין גאָר אום זיסט. לעבעדיגי קינדר האָבין באַיי זייער טויטע מוטר גיזויגין דיא בריסט, אונ אַ טייל האָט מען ניקעפּט בעוונותינו הרבים. דיא הרוגים זיינין ניט צום קבר ישראל גיקומן אונ הינט אונ חזירים האָבין זיי אַרום גישלעפּט אין דיא גאַסין. אוי לנו מיום הדין וי לנו מיום התוכחה, אויף דעם וואָש איז נעקר גיוואָרין פון די ישראל אַ גאַנצי משפחה.

ט. ט ו ב ל כ ל

גאָט דו בּיסט זייער גוט. נוא ווי קענין מיר לעבין פאַר גרוישי צרות, ווען עס איז פאַר גאָסין גיוואָרין אַזוי פיל יודישע בלוט, אונ דיא פוחזים האָבין זיך אין בלוט גיטאָן באָדין. וויא איז מיגליך דיא קהלות צוא נעמין, ווי פיל ספרי תורות האָבין דיא פוחזים גיטאָן פאַר ברענין. רבונו של עולם נקום את נקמתנו ורחם עלינו.

י. יתומים היינו ואין אב

ווי גישריען, וואָש פאַר איין צרה איז גישעהן אין דעם יאָר בעוונותינו הרבים. ווי פיל ווייבר זיינין גיבליבין עגונות, אלפי אלפים פון דיא יהודים האָבין זיי איבר גירעט, זיי זאָלין צוא שטיין צו זייער אמונה, אונ דיא וואָש האָבין ניט גיוואָלט צו שטיין האָט מען זיי גיטאָן יאָגין צו דער ברונה, אונ מען האָט זיי מיט קוילין דער שלאָגין. מען האָט גאָר ניט גיקענט דער שטיין באַיי דער ברונה פאַר גרויש גישריי אונ גרויש גיוויין, דאָש יז ניט גיהערט גיוואָרין אין דער צייט ווען חמעלניצקי (ימח שמו) איז גיוועזן אין זייני צייטין, אַז מען זאָל אין דער ברונה אַריין וואַרפין לייטין. ובכן ראה ה׳ והביטה ורחם על שארית הפליטה.

כ. כלו עיני בדמעות

מייני אויגין זייגין מיר פאַר טרערין צוא גאַנגען. מען האָט צום ערשטין דעם רב פון ט א ט י ו ב אונ מיט דעם פריץ אויף איין תליה גיהאַנגין. אַזוי איין צרה איז ניט גישעהן, ווי דיא אויגין האָבין דאָש גיקאָנט צוא זעהען אַזוי איין גרוישי צרה. פיל הרוגים האָבין זיך גיוואַלגערט אין דיא גאַסין, אונ דיא הינט האָבין זייער לייב גיטאָן פרעסין. רבונו של עולם רחם על שארית הפליטה, מען זאָל שוין ווייטר זיין בבטוח ובשקטה.

ל. לעולם לא אשכח

אייביג (קערין) [קענין] מיר ניט (צו) פאַר געסין אונ [אויף] דער גזירה צו קלאָגין. דיא הרוגים האָבין זיך גיוואַלגירט אין דיא גאַסין אונ קיינר האָט זיי ניט גיהאָט צו באַגראָבין. דיא קינדר האָבין זיי גיטראָגין גיבונדין וויא דיא שאָף, אונ פאָטר אונ מוטר האָבין צוא גיזעהן דיא שחיטה, וויא מען האָט דיא קינדר גיבראַכט אויף דער עקידה.

מ. מסרו נפשם וגויתם

בעוונותינו הרבים מען האָט גיקוילט אויף דעם מוטרס שויס די קינדר, וויי גישריען, דיא פוחזים האָבין זיך אין גאַנצין זומר אין אידישע בלוט גיטאָן וואַשין.

און אויך כמה אלפים בחורים ובתולות האָט מען [דיא צוואַנציג] אין דער מאסקווא אַריין גיפירט. אין גאַנץ ווינקיל האָבין דיא פּוחזים גאָר אויש גישניטין. רבונו של עולם השוכן במרומים זייא זיך נוקם נקמת חסידים ויריאים ותמימים.

נ. נהרגו בתולות וגם בחורים תבכה נפשי במסתרים

בעוונותינו הרבים דער מדת הדין האָט אין דער גאַנצר וועלט שולט גיוועזין. וויא פיל אלפי אלפים יהודים איז דאָש וואָרין גיקוילט. איז דאָך זייער ביטר און זייער וויי. מען האָט אונזרי לומדים אויש גיקוילעט וואָש האָבין אונז מגין גיוועזין.

ס. ספרי תורות

ווארום טוט איר שווייגין אונ טוט ניט קלאָגין, דען עש איז אייך אַזוי איין חרפה גישעהן, דיא פּוחזים האָבין אייך אין דיא גאַסין אַרום גיטראָגין, אוי און וויי גישריען, ווי האָבין זיי אייך פאַר שפּרייט אין אַלי וועגין, און דער צו זיינין אויף אייך מיט נשים צדקניות גילעגין. אוי און וויי גישריען וויא מען האָט זיי גיטאָן אַ זעלכע מיתות משונות, און דער צו זיינין אַזוי פיל ווייבר נעבין גיבליבין עגונות.

ע. על אלה אני בוכיה עיני יורדה מים

דאָש חורבן איז גלייך אזוי וויא דער חורבן פון ירושלים. רבונו של עולם ביז וויא לאַנג נאָך וועשטו דיך ניט דער באַרימען איבר דיא קליינע קינדר, וואָרום זיי זיינין נעבין גיבליבין גיבונדין אַזוי, וויא דיא רינדר. גאָט ברוך הוא האָשטו גיקענט צוא זעהן, וויא מען האָט איין איש חשוב לעבעדיגר הייט דיא הויט אָפּ גיצויגין, און איינר מיט דעם אַנדרן האָבין זיך גיוואָרפין מיט דיא ספרי תורות.

צ. צדיק אתה על כל-הבא

מיר האָבין בוודאי קעגין דיר ניט רעכט גיטאָן. אוי און וויי גישריגן. עש איז פיל טויזינט מענטשין אום גיקומן, גלייך וויא איין מאָן רבונו של עולם וויא האָשטו פון אונז אָפּ גיטאָן דייני אויגין. פלות און חתנים האָבין איינר צו דעם אַנדרן גיטאָן ריידין: אוי און וויי גישריגן, וויא האָבין אונזרי פאָטר און מוטר גיטאָן אָן אונז דער לעבין גרוישי ליידין. רבונו של עולם, ווא איז גיוועזן דיין רחמנות, דען עש זיינין נעבין גיבליבן אַזוי פיל יתומים און אלמנות.

ק. קדושי עליון צעקו בקול יללה

און האָבין גיזאָגט רבונו של עולם: עש איז שוין צייט אַז דוא זאָלשט שיקין אויף דיא פּוחזים אַ מפּלה. אַזוי האָט זיך גאָט איבר אונז מרחם גיוועזן. מיר האָבין גיזעהין מיט אונזרי אויגין וויא מען האָט דעם רשע גאַנטע לעבעדיגר הייט די הויט אָפּ גיצויגין.

ר. רחום צדיק

דער באַרימיגר פאָטר, העלף אונז, דען דוא האשט אין דיין תורה אָן גישריבין כרחם אָב על בנים (עש איז שוין פאַר שוואַרצט גיוואָרן אין דעם ביטרן גלות אונזר פּנים, מיר זיינין וויסט אין גלות מיר ליידין גרוישי צרות אָבר), דיא גזירה איז נגזר גיוואָרין אים יום כפּור אַז מען זאָל טאָן אלפי רבבות יהודים גרוישי יסורים, אונזרי זינד האָבן דאָש גיטאָן, מיר זיינין איצונד מתודה פאַר דעם אלמאכטיגן גאט וואָש ער ווערט אָן גירופין אל שדי, ער זאָל אונז מציל זיין (פון) [פאַר] בייזי גזירות און ער זאָל אונז מוחל זיין אויף אונזרי עבירות.

ש. שדי מלך עליון

וויא האָבין זיי אָן גיהויבין צו שרייען מיט גרויש גישרייא, און מיט גרויש גיוויין זייערי כשרה נשמות איז אויש גיגאַנגין. דרום רבונו של עולם דוא זאלשט אונז דאש בלוט פון זיי ניט לאזין רוען, ביז דוא וועשט אָן דיא פּוחזים איין נקמה טאָן.

ת. תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה

השם יתברך זאָל זיך איבר אונז מרחם זיין און ער זאָל אונז שיקין דיא גאולה במהרה בימינו אמן סלה.

ת" ו" ש" ל" ב" ע".

פון דער רעדאַקציע:

צוליב טעכנישע סיבות, וואָס הענגען אָפּ ניט פון אונז, נאָר פון דער זעצעריי, זענען די טעקסטן פון דער „מעשה גדולה" דאָ אויסגעזעצט געוואָרן מיט אַ סך נ ק ו ד ו ת, בעת אין אָריגינאַל טרעפט זיך דער ניקוד גאָר זייער ז ע ל ט ן.